

67 - 42 - 94/1
13.10.17р.

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора юридичних наук, професора
Шевченка Анатолія Євгенійовича
на дисертаційне дослідження та автореферат
Коритко Лілії Ярославівни
«Становлення і розвиток природоохоронних інститутів в Австро-Угорській імперії: історико-правовий вимір (на матеріалах Східної Галичини 1867-1918 рр.)»»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність обраної теми

Дисертація Коритко Л. Я. виконана на актуальну та важливу тему, оскільки на сучасному етапі розвитку вітчизняної державності та права постає гостра необхідність не лише у вивченні становлення державно-правових інститутів, діяльності державних та самоврядних органів, аналізі державного ладу і права на території українських земель в різні історичні періоди, але й у вивченні окремих галузей та інститутів права.

Дисертанткою вірно зазначено, що інтеграція України до Європейського співтовариства потребує вивчення історико-правового досвіду природоохоронної діяльності країн, що входять до складу Європейського Союзу. Однією з яких є Австрія (з 1867 року – Австро-Угорська імперія до складу якої з 1772–75 рр. до 1918 рік входили західні українські землі, зокрема Східна Галичина, Буковина та Закарпаття).

Саме тому, такий стан речей спонукає до вивчення історичної ситуації з точки зору права, правового регулювання тих чи інших суспільних відносин, а також дослідження окремих правових інститутів, якими безумовно можемо вважати інститути правового регулювання охорони природних об'єктів та їх ресурсів.

Актуальність дисертації підтверджується і тим, що дослідження Коритко Лілії Ярославівни виконано відповідно теми науково-дослідних робіт «Філософсько-правові та теоретично-історичні проблеми державотворення та

правотворення в Україні» на 2009–2012 рр. і теми «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» на 2013–2016 рр., (перезатвердженої на 2016–2019 рр.) Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України (стор. 7 дисертації).

Таким чином, актуальність обраної теми Коритко Лілії Ярославівни не викликає сумнівів. На підставі вище згаданого можна констатувати що дослідження є цілком виправданим і доречним, насамперед, з точки зору її практичної значущості, зокрема в заповненні прогалини у вітчизняній історико-правовій науці в питаннях становлення окремих правових інститутів, правового регулювання на території України певних суспільних відносин (зокрема, в сфері охорони та використання природних об'єктів і їх ресурсів, охорони життя та здоров'я людини від небезпечних антропогенних та природних загроз) у різні історичні періоди (стор. 13).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Достовірність одержаних наукових положень висновків і рекомендацій, обґрунтованих у дисертації Коритко Лілії Ярославівни обумовлена тим, що вони підтверджені певними переконливими доказами та емпіричними фактами. Виклад матеріалу роботи послідовний. Міркування й висновки автора логічні й аргументовані. Вони базуються на позиціях гармонійного поєднання наукових досягнень минулих років та сучасних методологічних підходів до пізнання державно-правових явищ, широкій літературній та джерельній базі (розділ перший роботи).

Зазначимо, що науково-теоретичну базу дослідження насамперед складають напрацювання фахівців у галузі історії держави і права, екологічного права, адміністративного та кримінального права тощо. Дисертанткою опрацьована і критично осмислена загальнотеоретична та

галузева правова література, періодичні видання, статистичні дані тогочасні та сучасні, а також інтернет-ресурси (стор. 338–339).

Причому автор не обмежується працями, виданими в Україні, але й послідовно залучає здобутки зарубіжних дослідників. Літературні джерела використовуються критично, ведеться полеміка з іншими авторами. Дисертант неухильно дотримується етики наукової дискусії – точно викладає позиції опонентів, аргументує свою підтримку чи заперечення поглядів інших авторів.

На підставі аналізу наукових літературних джерел дисертантка на стор. 65 роботи доводить, що у сучасній історико-правовій науці комплексно не досліджене становлення природоохоронних інститутів, порядок раціонального використання природних об'єктів, питання охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки в ХІХ – на початку ХХ століття на території Австрійської (Австро-Угорської з 1867 року) імперії та на українських землях Східної Галичини в її складі.

Необхідно відмітити професійно опрацьовані автором документальні джерела, які дозволили здобувачу переконливо обґрунтувати наукові положення стосовно задач, поставлених у дисертації. Так, основним джерелом права на західноукраїнських землях, як стверджує здобувачка а стор. 49 стало австрійське законодавство: цивільне, кримінальне, цивільно-процесуальне, кримінально-процесуальне. Окрім загально-австрійських законів, важливим джерелом права були постанови-розпорядження, які роз'яснювали або доповнювали положення законів, унормовували конкретні правовідносини.

Окрему групу джерел, одну з основних, складають законодавчі акти, що регулювали природоохоронні відносини та визначали правовий режим природних об'єктів. Вони видані, в основному, в другій половині ХІХ століття, однак їхня дія тривала до 1918 року (розпаду Австро-Угорської імперії) і далі. Зокрема, на землях Східної Галичини деякі акти залишалися чинними в складі Другої Речі Посполитої.

Власне завдяки цим нормативно-правовим актам дисертантка охарактеризувала правовий режим природних об'єктів на території Східної Галичини, їх правове регулювання нормами чинного тоді австрійського законодавства (стор. 52).

Цінним джерелом також стали документи і матеріали, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДАЛ), Державному архіві Івано-Франківської області (ДАІФО), Державному архіві Львівської області (ДАЛО) (стор. 57). Саме вони мають найвищу ступінь наукової достовірності, оскільки попередньо не «редагувалися» зацікавленими (наприклад, радянськими) науковцями та цензурою (стор. 339).

Загалом у дослідженні, як додає Коритко Л.Я., використано матеріали із 116 справ, більше 500 автентичних документів із 30 фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові і державних архівів Івано-Франківської та Львівської областей .

Достовірність цих джерел, дисертантка вважає, загалом найвищою – навіть у порівнянні з публікаціями документів, здійсненими вітчизняними та зарубіжними науковими установами (стор.62).

Те, що значна частина використаних нормативно-правових актів раніше спеціально не вивчалась, а переважна більшість архівних документів введена до наукового обігу вперше, стало запорукою незаперечної наукової новизни.

Дисертаційне дослідження має солідну та серйозну методологічну базу, оскільки для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань при проведенні даного наукового дослідження, автором було комплексно використано широкий комплекс філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які ґрунтуються на принципах об'єктивності, всебічності, комплексності й історизму. Пріоритетним при написанні дисертації застосовувався універсальний діалектичний метод пізнання. Саме він дозволив проаналізувати процес становлення і розвитку правового

регулювання суспільних відносин щодо охорони природи протягом др. пол. XIX – поч. XX ст. (стор.8).

Вдалим вбачається визначення дисертантом мети дослідження, яка полягає, на думку автора роботи, у історико-правовій реконструкції та наукової оцінки процесів становлення природоохоронного законодавства Австрійської (з 1867 р. – Австро-Угорської) імперії та безпосередньої практики його застосування в Королівстві Галичини та Лодомерії (КГЛ).

Такій меті дисертаційної роботи у повній мірі відповідають визначені здобувачем і завдання, що сформульовані у дослідженні (стор. 7-8).

Поставленій меті та завданню відповідає зміст дисертації. Дисертаційна робота виконана за логічно вибудованою схемою, яка дозволяє авторові послідовно дослідити та розкрити теоретико-практичні питання за темою дослідження.

У цілому успішне розв'язання автором визначених завдань і досягнення мети дисертаційного дослідження забезпечили новизну дисертації, яка полягає у тому, що дисертація є першою у вітчизняній історико-правовій науці комплексною працею, присвяченою процесам становлення та розвитку природоохоронних інститутів в Австрії і, відповідно, у Східній Галичині в складі Австро-Угорської імперії, у другій половині XIX – на початку XX століття (стор. 9-10).

Наведені на сторінках 9-13 рукопису дисертації положення, які автор обґрунтовує як нові, дійсно такими і є.

**Оцінка змісту дисертації та ідентичності змісту автореферату
та її основних положень**

Вийти на зазначені у дисертації нові науково-обґрунтовані результати автору дозволила обрана структура дисертації, яка складається зі вступу, шести розділів, що містять дев'ятнадцять підрозділів (з висновками), загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 756

найменувань. Загальний обсяг роботи становить 447 сторінок, в тому числі основний текст – 347 сторінки, 100 сторінок – список використаних джерел.

Необхідно зазначити, що структура охоплює як стан наукової розробки теми і джерельну базу дослідження (розділ 1), так і конкретну проблематику становлення і розвиток природоохоронних інститутів в Австро-Угорській імперії: історико-правовий вимір (на матеріалах Східної Галичини 1867–1918 рр.) (розділ 2-6).

Слід відзначити, що у дисертаційному дослідженні зроблений якісний історичний аналіз правових джерел. Коритко Л.Я. використані практично всі австрійські державні закони, що стосувалися природоохоронної діяльності, зокрема, вперше тексти Гірничого закону 1854 року, Водного закону 1869 року. Вперше у вітчизняній історико-правовій науці здійснено поділ австрійського природоохоронного законодавства др. пол. XIX ст. – поч. XX ст. за предметом регулювання (стор. 53–55, 55–56, 67–72 та 343–345 дисертації).

Увесь комплекс залучених джерел дозволив в основному виконати декларовані авторкою завдання дисертаційного дослідження. Водночас у вітчизняній науковий обіг введено десятки невідомих раніше українським науковцям документів і матеріалів.

Дисертантка дотримується думки, що уже на кінець XIX ст. австрійською владою була впроваджена та ефективно діяла значна кількість загальнодержавних і галицьких крайових нормативно-правових актів природоохоронного характеру (стор. 10–11, 67–72, 342–344 дисертації).

Безсумнівний науковий інтерес становить зроблена авторкою характеристика правового регулювання порядку використання, в т. ч. в господарській діяльності, а також відтворення та охорони природних об'єктів та їх ресурсів за австрійським законодавством. Зокрема, охарактеризовано правовий режим охорони та використання земель, лісів, вод, надр, тваринного світу, рослинного світу, атмосферного повітря. Зроблено порівняння австрійського законодавства другої пол. XIX – поч. XX ст. з

чинним законодавством України (стор. 145, 148, 152, 180, 185, 196, 198–199, 201, 204–205, 209–211, 221, 226).

Теоретичну та практичну цінність дисертації складає авторська характеристика співвідношення австрійського загальнодержавного та галицького крайового природоохоронного законодавства, що діяло на українських землях Австро-Угорщини (стор. 247–258 дисертації).

У дисертації розкрито вимоги, що ставились австрійським законодавством до використання природних об'єктів, зокрема об'єктів тваринного світу на території всієї імперії і Східної Галичини зокрема (стор. 208–224, 312–315 дисертації).

Дисертацію завершують обґрунтовані, логічні, засновані на всьому попередньо викладеному матеріалі, висновки. Коритко Л.Я. констатує, що у дисертації міститься вирішення наукової проблеми, яка полягала в здійсненні історико-правової реконструкції та проведенні комплексного дослідження становлення і розвитку природоохоронних інститутів в Австрії в другій половині XIX – на початку XX століття, і на цій основі наукової оцінки процесів становлення природоохоронного законодавства Австрійської (з 1867 року – Австро-Угорської) імперії та безпосередньої практики його застосування в Королівстві Галичини та Лодомерії (стор. 338).

Необхідно зазначити, що дисертант добре розуміє і обґрунтовує необхідність і практичну спрямованість теми, яку досліджує. На підставі проведеного дослідження вона констатує, що практичне значення роботи полягає в тому, що викладені в роботі висновки та міркування можуть бути використані:

– у правотворчій сфері – в діяльності Верховної Ради України для підготовки нормативних актів, що регулюють питання охорони навколишнього природного середовища;

– у правозастосовчій сфері – для організації та проведення публічних заходів, пов'язаних з охороною природи та пропагандою вітчизняного природоохоронного законодавства;

– у науково-дослідницькій роботі – для розвитку науки історії держави і права. Окремі результати можуть слугувати основою подальших досліджень питань розвитку природоохоронних інститутів, а також досліджень історії та сьогодення українсько-австрійських відносин: розробки впроваджуються в наукову роботу студентів і викладачів ННП ім. І. Малиновського НУ «Острозька академія» (*акт впровадження НУ «Острозька академія» від 31. 05. 2016 р.*);

– у навчально-виховному процесі юридичних та ін. гуманітарних закладів освіти – під час викладання курсів «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія України: державно-правовий контекст», «Історія політико-правових вчень», «Екологічне право», «Порівняльне екологічне право», спецкурсів, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій: на сьогодні в ПЮІ НУ «Одеська юридична академія» впроваджені і використовуються в навчальному процесі навчальні і навчально-методичні посібники «Історія держави і права України», «Теорія держави і права», «Порівняльне правознавство», «Історія судочинства в Україні», «Логіка», «Правова статистика», в ІНПП Національного університету «Львівська політехніка» – навчально-методичний посібник «Історія держави і права України», в яких відображені окремі наукові результати дослідження (*акт впровадження ПЮІ НУ «Одеська юридична академія» від 29. 02. 2016 р.*);

– у правовиховній роботі – поширення одержаних результатів сприятиме формуванню громадської думки щодо необхідності охорони природи, раціонального використання природних об'єктів та ресурсів, вивчення історичного досвіду природоохоронної діяльності на західноукраїнських землях, сприятиме підвищенню рівня інформованості населення щодо історичного минулого краю.

Повнота викладу одержаних результатів

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені у авторській монографії, 20 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (1 з яких – у співавторстві, особистий внесок становить більше 80 відсотків), та 5 статтях у наукових виданнях іноземних держав (1 з яких – у співавторстві, особистий внесок становить більше 80 відсотків), а також у 23 випусках матеріалів наукових конференцій та інших заходів (1 з яких – у співавторстві, особистий внесок становить понад 80 відсотків).

Таким чином, достовірність отриманих результатів, висновків і пропозицій, забезпечено завдяки оприлюдненню наукових здобутків за темою дослідження, використанню широкої літературної та джерельної бази, різноманітних методичних прийомів, а також аналізу кола визначених дослідницьких проблем.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Оцінюючи позитивно дисертацію, основні висновки та рекомендації, викладені в ній, потрібно звернути увагу авторки на моменти, які потребують роз'яснення в ході захисту дисертації:

1) На сторінці 94 дисертантка характеризує органи управління у галузі охорони навколишнього природного середовища згідно австрійського законодавства др. пол. XIX – поч. XX ст. пише, що «Галицька крайова фінансова дирекція створена в 1850 році, підпорядковувалась міністерству фінансів, яка здійснювала державний контроль за діяльністю державних маєтків, соляних копалень, солеварень, а також за станом русел водних об'єктів». Водночас, під час прилюдного захисту, хотілось би почути від Коритко Л.Я. роз'яснень щодо повноважень цього органу, та його ролі, а також тогочасного значення у галузі охорони навколишнього природного середовища.

2) Дискусійним, на наш погляд, є зроблений дисертанткою висновок, що специфіка австрійського (австро-угорського) законодавства полягала в

тому, що інститут юридичної відповідальності за екологічні правопорушення носив диференційований характер, оскільки передбачались санкції за правопорушення з огляду на той чи інший природний об'єкт, а не злочинне посягання на довкілля чи екологічний правопорядок в цілому (сторінка 135, 342 дисертації).

3) На сторінці 189–190 дисертації Коритко Л.Я. надає дуже цікаві приклади захисту об'єктів рослинного світу в австро-угорський період. Водночас, на нашу думку, у роботі не чітко визначено сам порядок охорони та використання об'єктів рослинного світу.

4) Хотілось також побачити у роботі відповідні нормативні документи, які законодавчо регулювали діяльність об'єктів природно-заповідного фонду на території Австрійської (Австро-Угорської з 1867 року) імперії (стор. 191-194).

Висновок про відповідність дисертації вимогам

МОН України

Проте вказані зауваження та висловлені побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку наукової роботи.

Вважаємо, що вона написана на ґрунтовній джерельній базі з врахуванням теоретичних положень і фактологічного матеріалу, введеного до наукового обігу австрійськими, польськими, російськими та вітчизняними істориками права.

Окремо хотілося б відмітити культуру праці дисертантки – літературну мову викладу основного матеріалу, авторський кваліфікований переклад юридичних текстів, виданих до 1918 року, польських архівних джерел, бездоганно (з дотриманням усіх атрибутів, як-от назви видавництва, кількості сторінок видання тощо) оформлений Список джерел і літератури.

Автореферат у цілому передає основний зміст роботи. Оформлення роботи також в цілому відповідає встановленим вимогам.

Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновок, що подана до захисту дисертація Коритко Лілії Ярославівни на тему «Становлення і розвиток природоохоронних інститутів в Австро-Угорській імперії: історико-правовий вимір (на матеріалах Східної Галичини 1867–1918 рр.)» є завершеним науковим дослідженням у галузі історії держави і права.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю одержаних результатів, а також за кількістю й обсягом публікацій, повнотою опублікованих дисертанткою матеріалів, за оформленням робота відповідає вимогам, що ставляться до докторських дисертацій, згідно з «Порядком присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її авторка – Коритко Л. Я. заслуговує присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри теорії права та держави

Навчально-наукового інституту права

Університету державної фіскальної служби України

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

А. Є. Шевченко

засвідчую:
учений секретар УДФС України
«09» 10 2017 р.